

Мақалада қазақ ұлттық салт-дәстүр негізінде мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытудың теориялық және практикалық негіздемесін құрайтын аспектілер қарастырылады. Авторлар осы санаттағы балалардың ана тілін, сөйлеу дағдыларын игеруі тек арнайы педагогикалық әсер ету жағдайында жүзеге асырылуы мүмкін екендігін айтады. Сөйлеу тілі сенсорлық көріністер базасына сүйене отырып, көрнекі, әдістерді тиімді қолданумен дамиды. Күрделі кемістігі бар мектеп жасына дейінгі балаларды арнайы түзеу сабақтарында салт-дәстүрді насихаттау, ұлттық құндылықтарға баулу арқылы, ұйымдастыру жолдарын баланың жас және жеке дара ерекшеліктерін ескере отырып қолданудың маңыздылығын ашады. Арнайы оқыту жағдайында мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу қабілетінің негізін құрайтын бірқатар сөйлеу дағдылары мен тілдік біліктердің қалыптасу ерекшеліктері сипатталған. Саусақ жаттығуларын баланың сөйлеу тілін дамытуға көмектесетін негізгі тәсілдерінің бірі ретінде қарастырып, жаттығулар түрлері мен ойын үлгілері ұсынылған.

Түйінді сөздер: мектепке дейінгі жас, күрделі кемістік, сөйлеу тілі, сөздік, салт-дәстүр, саусақ жаттығулары, ұлттық тәрбие.

Тлеубекова Г.Б.¹, Даурамбекова А.А.², Ибраимова А.Б.³

¹ *ассоциированный профессор (доцент), Университет Жетысу имени Ильяса Жансугурова, Талдықорган, Казахстан*

² *Магистр наук, старший преподаватель asiya.abenovna@mail.ru, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан*

³ *доктор педагогических наук, олигофренопедагог batyk2010@mail.ru, Департамент образования Жетысуского региона. «Психолого-педагогическое коррекционное отделение №10» Коксуского района, Жетысуской области, Казахстан*

РАЗВИТИЕ РЕЧИ ДОШКОЛЬНИКОВ СО СЛОЖНЫМИ НАРУШЕНИЯМИ НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ТРАДИЦИЙ

Аннотация

В данной статье рассматриваются аспекты, составляющие теоретическое обоснование развития речи дошкольников со сложными нарушениями на основе казахских национальных традиций. Авторы считают, что овладение детьми данной категории родной речью, навыками речевого общения может осуществляться только в условиях целенаправленного, специального педагогического воздействия. Речь развивается наглядным, действенным путем, с опорой на базу сенсорных представлений. Раскрывает важность использования способов организации, приобщения к национальным ценностям, пропаганды традиций и обычаев на специальных коррекционных занятиях детей дошкольного возраста со сложными дефектами с учетом возрастных и индивидуальных особенностей ребенка. Описываются ряд особенностей формирования речевых и языковых навыков в условиях специального обучения, составляющих основу речевой способности детей дошкольного возраста. Предлагаются виды упражнений и игровые модели, рассматривающие пальчиковые упражнения как один из основных способов развития речи.

Ключевые слова: дошкольный возраст, сложный дефект, речь, словарный запас, национальные традиции, пальчиковые упражнения, национальное воспитание.

Tleubekova G.B.¹, Daurambekova A.A.², Ibraimova A.B.³

¹ *Associate Professor (Associate Professor), Zhetysu University named after Ilyas Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan*

²Master of Science, Senior Lecturer asiya.abenovna@mail.ru , Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Almaty, Kazakhstan

³ Doctor of Pedagogical Sciences, Oligophrenopedagogue batyk2010@mail.ru , Department of Education of Zhetysu Region. "Psychological and Pedagogical Correctional Department No. 10" of Koksus District, Zhetysu Region, Kazakhstan

SPEECH DEVELOPMENT OF PRESCHOOLERS WITH COMPLEX DISABILITIES BASED ON NATIONAL TRADITIONS

Abstract

This article examines the aspects that make up the theoretical basis for the development of preschool children's speech. The development of speech in preschoolers with complex disabilities based on Kazakh national traditions. The development of speech in preschoolers with complex disabilities based on Kazakh national traditions. The authors believe that the acquisition of native speech and verbal communication skills by children of this category can be carried out only under conditions of purposeful pedagogical influence. Speech develops in a visual, effective way, based on the basis of sensory representations. Promoting traditions and customs in special correctional classes for preschool children with complex disabilities, familiarization with national values, reveals the importance of using its elements, considering the age and individual characteristics of the child. Reveals the importance of using methods of organization, familiarization with national values, promotion of traditions and customs in special correctional classes for preschool children with complex disabilities, considering the age and individual characteristics of the child. A number of features of the formation of speech and language skills in special education conditions, which form the basis of the speech ability of preschool children, are described. Types of exercises and game models are offered, considering finger exercises as one of the main ways to help a child develop speech.

Keywords: preschool age, complex defect, speech, vocabulary, national traditions, finger exercises, national upbringing.

1. Кіріспе

Қазақстан Республикасы Президентінің Жолдауларында ұлт сапасын жақсарту ісіндегі білім беру жүйесіне, оның ішінде мектепке дейінгі оқыту мен тәрбие жұмысын ұйымдастыруға өзгерістер енгізудің бірқатар шаралары көрсетілген [1].

Мектепке дейінгі жас – тұлғаның дамуында ерекше орын алатын маңыздылыққа ие, яғни баланың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру кезеңі. Бұл кезең балаға психологиялық – эмоционалды әсер ету үшін ең қолайлы кезең, өйткені балалардың қабылдау қабілеттері өте жоғары, сондықтан меңгерілген мәліметтер ұзақ уақыт жадында сақталады. Осы жаста баланы өз халқының салт-дәстүрімен таныстыру - Отанға деген сүйіспеншілікті арттыруға, мінез-құлықты қалыптастыруға қолайлы.

Кейінгі жылдары күрделі кемістігі бар балалардың санының көбею тенденциясы байқалуда. Сәйкесінше психологиялық-педагогикалық түзеу кабинеттеріне келуші «қарым-қатынас пен өзара әлеуметтік әрекеттестіктің қиындықтары (бұзылыстар) бар, психикалық дамуы тежелген, жалпы сөйлеу тілі дамымауының (1, 2, 3 деңгейі)» деген аңғарымы бар мектепке дейінгі жастағы балалардың саны өкінішке орай жылдан-жылға артуда. Арнайы мамандар өз сабақтарында осындай проблемасы бар балаларға сөйлеу тілін қалыптастыру мен жан-жақты көмек көрсету мақсатында, жаңа тәсілдер мен әдістерді қолдану үшін үнемі ізденіс үстінде.

Ерекше білім беруді қажет ететін мектеп жасына дейінгі балаларды арнайы түзеу сабақтарында ұлттық құндылықтарға баулу жұмыстарын жүргізу, салт-дәстүрдің кейбір

элементтерін қолдану, насихаттау арқылы, балалардың материалды қабылдауы мен басқа да таным процестерін арттыруға оң нәтижесін тигізетіні сөзсіз. Арнайы педагогтермен бірлескен іс-шаралар күрделі кемістігі бар балаға еліктеу арқылы маңызды мәдени дағдыларды игеруге, белгілі бір құрылымдағы адамдардың нақты өзара әрекеттесуінде қолдану мақсаты мен тәсілдерін түсінуге көмектеседі.

Қазақ ғалымдары Ж.Т. Тасжурекова, А.Д. Сейсенова, Г.Б. Ибатова, А.С. Оспанова сөйлеу тілі онтогенезі барысында ана тілінің тілдік жүйесінің қалыптасу ерекшеліктерін жан-жақты қарастырған [2].

Х.Т. Шерьязданова тұлғааралық қарым-қатынас сұрақтарын, атап айтқанда, мектеп жасына дейінгі балалардың тұлғааралық қарым-қатынастарын, коммуникативтік байланыс құру мәселелерін, олардың әлеуметтенуін зерттеген [3].

90-шы жылдары кейбір педагогтер жоғары және дайындық топтарынан басқа барлық жастағы топтарда тіл дамыту сабақтарынан бас тартуды ұсынған, тек сауат ашу сабақтарын қалдыруды айтқан болатын. Оның себебін оқу әрекетінде әр балаға тіл ұстарту тәжірибесінің қажетті мөлшерін ұсынуға мүмкіндік болмайтындығымен түсіндірді, көптеген балалар берілген материалды тек тыңдаумен шектелетіндігін айтты. Оқу әрекетінде коммуникативті қызметті дамыту жеткіліксіз, репродуктивті оқыту әдістері басым болды. Алайда, бұл көзқарас зерттеушілерден де, практикалық қызметкерлерден де қолдау таппады. Арнайы сабақтарды ұйымдастырудың қажеттілігін М. М. Алексеева мен В. И. Яшина түсіндірді: 1) арнайы сабақтар қажетті реттілікті, жүйені және дәйектілікті қамтамасыз етеді; 2) арнайы сабақтар сананың объектісіне айналатын белгілі бір тілдік құбылыстарды меңгеруде зейінді мақсатты түрде шоғырландыруға көмектеседі; 3) арнайы оқыту жағдайында сөйлеу қабілетінің негізін құрайтын бірқатар сөйлеу дағдылары мен тілдік біліктер қалыптасады; 4) балалардың сөйлеуі бір-біріне өзара әсер етеді [5].

Қазіргі таңда мектеп жасына дейінгі ерекше білімді талап ететін балалардың қазақ халқының құндылықтарына қызығушылығын арттыру мақсатында, өз тәжірибемізде ұлттық нақышта жасалған тактильді кітапшалар мен саусақ жаттығуларын кеңінен қолданамыз.

Саусақ жаттығуларының баланың сөйлеу тілін дамытуға көмектесетін негізгі тәсілдерінің бірі екенін барлық дефектолог мамандар (сурдопедагог, олигофренопедагог, тифлопедагог, логопед,) жақсы біледі. Қазақ тілді авторлардың еңбектерінде сөйлеу тілінің жалпы дамымауының этиологиясы сипатталған [4], күрделі кемістігі бар мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілінің даму ерекшеліктеріне қатысты зерттеулер өте аз. Бүгінде тәжірибе жүзінде қолданылып жүрген саусақ жаттығулары негізінен Ресей ғалымдарымен ұсынылған.

2. Зерттеу материалдары мен әдістері

Зерттеу материалдары мектеп жасына дейінгі балаларға білім беру саласындағы (*Жетісу облысының білім басқармасы, Көксу ауданына қарасты «№ 10 психологиялық-педагогикалық түзеу кабинеті»*) мамандарының тәжірибесі болды. Біз бақылау, ғылыми әдебиеттерді талдау, педагогикалық тәжірибені зерттеу әдістерін қолдандық. Жұмыстың өзектілігі мен маңыздылығы жинақталған тәжірибеге талдау жүргізілгендігімен айқындалады, қазақтың ұлттық салт-дәстүрлері негізінде күрделі кемістігі бар мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамыту жұмыстарының жаңа бағыттары ұсынылады. Бала қоршаған әлемді ойын, еңбек, серуен, саяхат барысында және арнайы ұйымдастырылған іс-әрекетте, арнайы педагог, тәрбиешімен, ата-ана, құрдастарымен қарым-қатынас кезінде танып біледі. Соған сәйкес, күрделі кемістігі бар мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілінің дамуын, мінез-құлқын, сана сезімінің жетілу деңгейін таным процестерінің (түйсік, қабылдау, ес, ойлау, сөйлеу, зейінін) дұрыс бағытта дамуы мен қалыптасуын қадағалап отыру керек.

Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамыту модельді іске асыруда (күтілетін нәтижелерде) ұлттық мәдениет пен дәстүр арқылы рухани-адамгершілік құндылықтар негізінде баланың жеке қасиеттерін қалыптастыруға мүмкіндік беретіндігін туралы ашып айтылған: «...балалардың бойынан әлеуметтік-эмоционалдық құзыреттілікті, когнитивтік және қарым-қатынас дағдыларын дамытуды, таным мен зерттеуге деген жоғары ішкі мотивациясын қалыптастыруды, әрбір баланың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, әлеуетін барынша дамытуға жағдай жасауға қарай өзгеруі тиіс» деп көрсетілген [6].

Дамуында күрделі бұзылыстары бар балаларды мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасында «Коммуникация» білім беру саласында тәрбиелеу мен оқытудың базалық мазмұны баяндалған [7].

Күрделі кемістігі бар мектеп жасына дейінгі балаларды күнделікті өмірде, ұлттық салт-дәстүрмен, жеке жағдаяттармен таныстырудағы қиындықтар осы жастағы балалардың визуалды-бейнелі ойлауымен сипатталатындығына байланысты екенін атап өткен жөн. Сондықтан балалардың сөйлеу тілін дамытуда көркем әдебиетті, иллюстрацияларды, және т.б. құралдарды ғана емес, ұлттық салт-дәстүрге негізделетін халық әндерін, музыканы, ойын түрлерін, ойыншықтарды, сонымен қатар шынайы көрнекі заттар мен материалдарды (ұлттық киімдер, ескі жиһаздар, ыдыс-аяқтар, тарихи құралдар және т. б.) пайдалану қажет.

Тактильді кітапшаларды пайдалану – Мария Монтессори әдістемесі бойынша арнайы мамандар мектепке дейінгі баланың таным процестерін (ойлау, қабылдау және т.б.) үрдістерін дамыту үшін өз жұмысында белсенді қолданады. Қоршаған ортаны танып білуде осы М. Монтессоридің әдістемесінен алынған тактильді суреттер өте қолайлы. Себебі, күнделікті баланың іс-әрекеттері берілетін материал мазмұнымен байланысып, баланың сөйлеу тілін дамытуға өзінің оң әсерін тигізеді. Сонымен қатар, баланы қимыл-қозғалыс әрекеттер жасауға ынталандырады. Ал қозғалыс әрекеттері сөйлеу анализаторларымен тығыз байланысты болғандықтан, көз, қол, аяқтың қозғалыс координациясын дамытады. Бала тактильді суреттерді қолдану барысында өз бетімен сезім, көру, есту мүшелері арқылы айналадағы заттармен танысады. Осындай жұмыс түрлерін қолдану баланың жан-жақты дамуына үлкен септігін тигізеді [8]. Аталған әдістерді біз өз тәжірибемізде түрлендіріп, ұлттық лексикамен ұштастырып, мектепке дейінгі балаларға арналған бағдарламадағы негізгі тақырыптармен байланыстырдық. Мәселен, «Ыдыстар» тақырыбы өтілеген кезде қазақ халқының ыдыстарының суреттерінің кейбір бөліктерін (элементтерін) табиғи материалдарды пайдаланып жасадық: «торсық» суретінің элементтерін – былғарымен қаптасақ, «астау» суретінің оюларын – ағашпен жапсырып шықтық. Сәйкесінше, «Киімдер» тақырыбына қазақтың ұлттық киімдерін балаларға таныстыру мақсатында кітаптың бір бөлігіне суретін көрсетіп, екінші жағына түрлі-түсті маталарды, үкілерді пайдаланып, камзол, шапан, сәукелені кітап беттеріне жапсырдық. «Ұлттық аспаптар» домбыра, кобыздың суреттері де табиғи материалдармен қапталып, әдемі ұйқастырылды. Осындай тактильді кітапшаларға ерекше білімді қажет ететін балалар қызығушылық танытып, осы өтілген тақырыптарға сай сөздерді жақсы қабылдап, қызығушылықтары артты. Себебі, қолмен ұстап, әсер алған баланың ойында ұзақ уақытқа дейін осы суреттердің атаулары есте сақталып қалатыны анық.

Біздің ата-бабаларымыз «Қуырмаш» ойынын ерте жастан пайдалану - сөйлеу белсенділігін арттыратуға ықпалын тигізетінін білген. Өз тәжірибемізде ұлттық атаулары бар заттарды саусақ жаттығуларына бейімдедік. Себебі, бұндай жаттығулар баланың ұлттық санасына пайдалы із қалдырып (жалпы ой-өрісті кеңейтеді, сөздікте жаңа ұлттық сөздер пайда болады), қазақ тіліне деген қызығушылығын арттырады. Біз білім беру ұйымдарында күрделі кемістігі бар мектеп жасына дейінгі дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамыту бойынша жұмыстың ерекшеліктерін ескеріп, саусақ жаттығуларын ұсынамыз:

Шаңырақ

1-жаттығу «Шаңырақ» - бала қолын басынан жоғары ұстап, екі қолының саусақтарын айқастырады.

Шаңырақ – біздің үйіміз,
Береке мен мейірім кілтіміз.
Тату-тәтті жанұямыз,
Бақыт нұры ортамыз.

Алтыбақан

2-жаттығу – «Кереге» екі қолының 2-ші, 5-ші саусақтарын кеуде тұсында айқастырады.

Кереге – үйдің негізі,
Берік болсын әр кезде.
Киіз үйдің көркі ол,
Шаңырықпен біріксе.

Тостаған

3-жаттығу – «Білезік» оң қолдың 3-ші мен 1-ші саусағын сол қолдың білегінен айқастыра ұстайды; ауыстырып, сол қолдың 3-ші мен 1-ші саусағын оң қолдың білегінен айқастыра ұстайды;

Әдемі білезік жарқырап,
Күндей әсем жалтырап,
Әр қыз оны тағады,
Қолында сәнді тұрады.

Білезік

4-жаттығу – «Қапсырма» екі қолдың 2-ші мен 1-ші саусағын түйістіріп, бір-біріне кигізіп, айқастырады, одан кейін 1-ші мен 3-ші саусақты түйістіріп, бір-біріне кигізіп, айқастырады;

Камзолым менің әдемі,
Қапсырмасы алтыннан.
Өзі де өте сәнді,
Киген кезде жарасқан.

5-жаттығу – «Алтыбақан» оң қолдың алақанын жайып, сол қолдың жұдырығын тигізеді. Содан кейін оң қолдың алақанын жайып, сол қолдың жұдырығын тигізіп, кезектеседі. Қолдарын кеуде тұсынан сәл жоғары ұстау керек.

Алтыбақан тербелсін,

Күлкі-әнге бөленсін.
Балдырғандар шаттанып,
Қуанышқа кеңелсін.

Қапсырма

6-жаттығу – «Тостаған» оң қол мен сол қолын айқастырып, үлкен кесенінің пішінін келтіреді.

Дөңгелек әсем тостаған

Суы балдай, дәмі - арман
Шай құйсаң да, сүт құйсаң
Дәмді болады әрқашан

3. Нәтижелер және талдау жасау

М.Монтессори әдістемесі бойынша, күрделі кемістігі бар балалармен күнделікті өмірде кездесетін заттар арқылы баланың таным процестерін дамыту жұмысы да өте тиімді әсерін тигізеді. Қызықты ойындар мен жаттығулар жүйесі арқылы балалар дыбыс, әріп, буын, сөз және сөйлемдермен танысады, бастапқы оқу дағдыларын меңгереді. «Ұлттық салт-дәстүріне баулу» бағытын қолдану барысында балалармен ойнатылған «Қымыз сапыру», «Торсық пен кеселер», «Құрт жасайық», «Қоржынды әшекейлейік» ойындары да қызығушылық танытты. Мектеп жасына дейінгі балалар ойынның кеңейтілген түрінде ынтымақтастық қарым-қатынас жасауға ұмтылатынын байқатты. Ойын үлгілері:

1. «Қымыз сапыру».

Қажетті құрал –жабдықтар: 2-3 ағаш кесе, 1 тостаған, 1 кішірек ожау; Сумен ақ гуашьті араластырып, ойында қолданатын қымыз жасап аламыз. Үстелде тұрған заттардың атауын сұрап шықса да болады (тостаған, кесе, ожау). «Балаға қымызды сапыр» деген нұсқау береміз. Бала қымызды сапырғанда, педагог 1-5, 1-10-ға дейін сана деген қосымша тапсырма бере алады. «Сен не істедің?» деп, балаға сұрақ қойып, жауабын тосамыз. Айта алмаған жағдайда балаға жауаптың үлгісін айтамыз «Мен қымыз сапырдым», сол жауапты қайтала, деп талап етеміз. Келесі нұсқасы «Қымызды кеселерге құй», деп балаға нұсқау айтылады. Бала ожаумен кеселерге құйып шығу керек. Түрлі-түсті кесе болса, оның түсін де сұрап шығамыз. Іс-әрекетін бітірген соң, балаға тағы да «Сен не істедің?» деген сұрақ қойылады. Бала толық жауап айтқанын талап ету керек. Осындай тұрмыстық заттарды қолдану арқылы баланы өмірге бейімдеу, әлеуметтендіру, сөйлеу тілін дамыту, ұсақ моторика мен қол икемділігін арттыру деген бірнеше міндеттер ойын барысында шешіледі. («Торсық пен кеселер» ойыны 1-ші ойынға ұқсас келеді.)

2. «Құрт жасайық».

Қажетті құрал-жабдықтар: жұмсақ ақ түсті ермексаз, тақтайша, сүлгі, құрттың үлгі түрлері немесе суреттері (домалақ құрт (үлкен, кіші), қыспа құрттар). «Сен құртты ұнатасың ба?» деген балаға сұрақ қойылады. «Құрт жасағың келеді ме?». Құртты қатықтан жасайды. Мен саған ермексаздан құрт жасап үйретейін. Қандай құрт ұнайды?, «Көрсет» (бала үлгіні таңдап алады). «Құрт жасағанда көлемі қандай болса, кішкентай болса, аз мөлшерде қатықтан алып осылай домалақтап, немесе қысып жасаймыз» (педагог жасау үлгісін көрсетеді, бала сол әрекетті қайталап жасау керек).

Балалар ермексазбен ойындарды ұнатады, ал енді өз қолымен жасаған тағамдар болса, жақсы көңіл-күй, жағымды эмоция сыйлайтыны анық.

3. «Қоржынды әшекейлейік».

Қажетті құрал-жабдықтар: түрлі-түсті қағаздан жасалған ою түрлері, әшекейленбеген қоржынның суреті. Бала әшекейленбеген қоржынға ою таңдап, қалаған жеріне жапсырып, шығады.

Нұсқалар: «Қоржынды ұнаған оюлармен әшекейле» (кейін күрделендіріп, ою түрлерін сұрап шығуға болады). 2-нұсқада қоржынды дайын жапсырма-оюлармен де әшекейлеуге болады.

Осындай іс-әрекеттік ойындар баланың ұлттық заттарға қызығушылығын танытып, сөйлеу тілі мен есте сақтау қабілетін, басқа да таным процестерін дамытады.

4. Қорытынды, тұжырым

Қорыта келе, сөйлеу - бұл басқа адамдармен бірлескен іс-әрекет құралы және бұл іс-әрекеттің қалай ұйымдастырылғанына және қандай жағдайда жүретініне байланысты дамиды.

Сөйлеу - бұл басқа адамдардың сөздеріне еліктеу немесе сөйлеу таңбаларын есте сақтау емес. Мектепке дейінгі жастағы сөйлеу тілін меңгеру тек жанды, тікелей қарым-қатынаста болады, онда бала басқа адамның сөздерін тыңдап қана қоймайды, сонымен қатар диалогқа өзі қосылған кезде оған жауап береді; сонымен қатар ол диалогқа тек есту және еріннен оқу (артикуляция) арқылы ғана емес, сонымен бірге өзінің барлық әрекеттерімен, ойларымен және сезімдерімен толық қатысады: 1. балалардың ана тілін, сөйлеу дағдыларын меңгеруі тек мақсатты педагогикалық әсер ету жағдайында жүзеге асырылуы мүмкін; 2. сөйлеу тілі - бұл балаға белгілі бір әлеуметтік рөлдерді қабылдауға, белгілі бір дәрежеде халық мәдениетін, оның дәстүрлерін, адамгершілік бағдарларын игеруге, қоғамның толыққанды мүшесі болуға көмектесетін құрал ретінде пайдалану; 3. мектеп жасына дейінгі баланың сөйлеу тілінің дамуы олардың қоршаған әлемді тану процесінде жүзеге асады. Сөйлеу мен ойлаудың тығыз байланысын ескеру қажет. Сөйлеу сенсорлық түсініктер базасына сүйене отырып, көрнекі, әрекеттік жолмен дамиды; 5. баланың сөйлеуі ересектерден еститін үлгілерді қайталау ғана емес, сөйлеу қарым-қатынас құралы, таным құралы және өзінің және басқалардың қызметін реттеу құралы ретінде туатын шығармашылық әрекет екенін көрсетеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қ.К.Тоқаевтың Қазақстан халқына жолдауы «Әділетті мемлекет. біртұтас ұлт. берекелі қоғам». – 2022, наурыз 16.
2. Сөйлеу тілі онтогенезі барысында ана тілінің тілдік жүйесінің қалыптасу ерекшеліктері/құраст.: Тасжурекова Ж.Т., Сейсенова А.Д., Ибатова Г.Б., Оспанова А.С. – Алматы: АИБД ҰҒПО, 2020. – 74 б.
3. Х.Т. Шерьязданова Психология общения в дошкольном образовании: теория и практика. – Алматы: Қазақ университеті, 2015. – 193 б.
4. Есенжолова Г.Ж. Ерте жастағы балалардың сөйлеу тілін дамыту. Ата-аналарға арналған әдістемелік ұсынымдар. – Алматы. 2014. – 88 бет.
5. Алексеева М.М., Яшина Б.И. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников: учеб. пособие для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений. 3-е изд., стереотип. М., 2000.
6. Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамыту моделін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 15 наурыздағы № 137 қаулысы.
7. Дамуында күрделі бұзылыстары бар балаларды мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы «29» желтоқсандағы № 721 бұйрығына 6-қосымша.
8. Методика раннего развития Марии Монтессори. От 6 месяцев до 6 лет /В.Дмитриева.- Москва: Издательство «Э», 2016. -29с.

УДК 376

МРНТИ 14.29.01

ДОИ 10.51889/2960-1673.2025.80.1.012

¹Кыякбаева У.К., ²Джумабаева Г.Б., ³Нұржанова Р.У.,

⁴Садырбекова Г.П.

¹ п.ғ.к., Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті¹

²Ажинияз атындағы Нөкіс мемлекеттік педагогикалық институтының
ассистент оқытушысы

³Ш.Б.Юлдашев атындағы Нөкіс инновациялық институтының оқытушысы